

TANULMÁNYOK

Koppándi Botond Péter¹

Mi a baj a prédikálással? Mi a jó a prédikálásban?

Bevezető gondolatok

Lépten-nyomon azt tapasztaljuk, hogy a világvárvány miatt igencsak megcsappant a templomba járó hívek száma, és az önmagát komolyan vevő lelkésznek és egyháznak fel kell tennie a kérdést, hogy vajon mi lehet a gond, mi okozza ezt a passzivitást, miért jönnek ilyen kevesen az istentiszteletekre. Szociológusoknak kell keresniük a társadalmi okokat, pszichológusoknak meg kell vizsgálniuk a jelenség lelki oldalát, de a lelkészeknek, illetve a prédikálás tudományával foglalkozó homiletikusoknak azt a kérdést kell megválaszolniuk, hogy vajon elég jó-e a prédikálásuk, és ha nem, akkor mi lehet a baj vele. Vészharangok kongatása helyett mindenképpen érdemes először magunkba néznünk, és prédikálásunk állandó jobbításán munkálkodva, keresni kell a megtépázott önbizalmunkat visszaadó, biztató jeleket, illetve vissza kell szerezniük a prédikálás értelmébe vetett hitünket.

Kérdésünk tehát: mi a baj a prédikálással? Megszólaltatjuk azokat, akik optimistán válaszolnak arra a kérdésre, hogy mi a jó a prédikálásban, tesszük ezt azért, hogy ezzel bátorítást kapjanak mindazok, akik hivatásukat komolyan veszik, szolgálataikra lelkiismeretesen készülnek, de nem hunynak szemet az aggasztó tünetek fölött sem. Az impulzust mindehhez egy 2021-ben megjelent, rendkívül hasznos és inspiráló könyv adja, amelynek a címe magyarra talán így fordítható: *Mi a jó a prédikálásban?*, illetve alcíme főleg az amerikai prédikálást

¹ Koppándi Botond Péter (1974, Kolozsvár) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara gyakorlati teológiai tanszékének adjunktusa. Elérhetősége: koppandi@proteo.hu.

ismerők számára lehet sokatmondó: *Fred B. Craddock máig tartó hatása.*² A szakavatott olvasónak rögtön eszébe ötlik két másik cím: az egyik a *Mi a baj a prédikálással?* (*What is the Matter with Preaching?*), amely a 20. század eleji kiváló szabadelvű teológus, az unitáriusok körében is rendkívül népszerű Harry Emerson Fosdick nevéhez fűződik,³ illetve a szintén a *Mi a baj a prédikálással?* címet viselő és Mike Graves szerkesztői munkáját dicsérő, 2004-ben megjelenő kiadvány.⁴

A lelkészeknek, prédikátoroknak, homiletikával foglalkozó szakembereknek nagy szüksége van állandó szakmai eligazításra! Posztmindennek (posztmodern, posztkeresztény stb.) elmondott világunkban igencsak erodálódott a szószék tekintélye, és a 2021-ben megjelent könyvnek már a címe is egyértelműen arra utal, hogy mindennemű probléma, jogos kritika, önostorozó kétely és elbizonytalanodás ellenére még mindig van valami jó és hasznos a prédikálásban, a szószéknek reményeink szerint még ma is van létjogosultsága.

Ám még mielőtt az erőt adó, megnyugtató szavakat ízlelgetnénk, tartsunk önvizsgálatot, és nézzük meg, hogy mi is a helyzet a prédikálással! Ahhoz, hogy elmondhassuk, mi a jó prédikálásban, mi van rendjén a prédikálással, ildomos először azt vizsgálni, hogy mi a gond a prédikálással, azért is, mert a tavaly megjelent kötet szerzői is nyíltan eme örök és marcangoló kételyre utalva fejtik ki mondanivalójukat.

Mi a baj a prédikálással?

Ezen a címen jelent meg 1928-ban a kor egyik elismert, de ugyanakkor vitatott lelkészének és teológusának egy dörgedelmes cikke a *Harper's Magazine*-ban, ami 1850 óta az Amerikai Egyesült Államok egyik legolvasottabb, legjelentősebb, irodalommal, politikával, kultúrával foglalkozó havilapja.⁵ Fosdickről érdemes tudni, hogy a New York-i Riverside Church lelkészeként olyan népsze-

² Vö. Mike GRAVES és André RESNER, szerk., *What's Right with Preaching Today? The Enduring Influence of Fred B. Craddock* (Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2021). Kindle.

³ Vö. Harry Emerson FOSDICK, „What is the Matter With Preaching?”, *Harper's Magazine* 157., 7. sz. (1928): 133–141.

⁴ Vö. Mike GRAVES, szerk., *What's the Matter with Preaching Today?* (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2004.)

⁵ Fosdick nagy hatású írása itt is olvasható: Harry Emerson FOSDICK, „What is the Matter With Preaching?”, in *What's the Matter with...*, 7–20. Itt jegyezzük meg, hogy az angol nyelvű szövegeket saját fordításunkban adjuk közre.

rű prédikátor volt, hogy vasárnaponként istentiszteleteire külön hajójáratokat kellett indítaniuk a hatóságoknak, és mivel a kíváncsiskodók az ország minden részéről érkeztek, egy idő után már csak jegyek megvásárlásával lehetett a háromezer férőhelyes templomban ülőhelyet foglalni. Nem véletlen tehát, hogy Fosdick kétszer is szerepelt a *Time* magazin címlapján, amely 1930-ban így méltatta: Harry Emerson Fosdick ennek a művelt „[New York-i] közösségnek kiváló istentiszteleti miliót teremtett. Ugyanakkor a magányos városlakók szociális igényeivel is foglalkozik. Nagyban gondolkodik: igazi közösségi gyülekezetet hozott létre, annak minden kellékével: tornacsarnok, kissozínpad, étkezde stb. [...] A huszonkét emeletes toronyház tíz emeletén folyik az ifjúság vallásos és társadalmi nevelése...”⁶ Thomas G. Long, a kortárs homiletika egyik legszakavatottabb ismerője, így méltatta: „Fosdick igazi, a »jazzkorszakra« leginkább jellemző prédikátor volt, aki korán rájött arra, hogy az első világháború utáni amerikai híveknek elege lett azokból a hagyományos prédikációkból, amelyekben a moralizáló panaszkodás, a zord bibliai tanítás és a konzervatív teológiai felfogás dominált. Sokkal inkább olyan prédikációkra vágytak, amelyek az emberek szívéhez szólnak, és a cselekvőkészségükre gyakoroltak hatást, és amelyek segítik őket megbirkózni a társadalomban felmerülő nehézségekkel, illetve nem annyira dogmatikai magyarázatokkal szolgálnak, hanem sokkal inkább a problémákat oldják meg.”⁷

Nos, Fosdick 1928 júliusában megírta felfokozott hangvételi cikkét a *Harper's Magazine*-ba. Azzal indított, hogy bár Amerikában körülbelül kétszáz-ezer prédikátor van, milliókra tehető azoknak száma, akik rendszeresen hallgatják őket, mégis joggal merülhet fel az a kérdés, hogy egyáltalán van-e baj a prédikálással. Szerinte igenis van, ezért a problémával nemcsak a lelkészeknek, hanem a szélesebb társadalom képviselőinek, a világiaknak is foglalkoznia kell. Azt állította, a legfőbb baj az, hogy sok prédikáció középszerű, rendkívül unalmas, és az emberek legtöbbször úgy érzik, hogy a mondandó irreleváns számukra, és hogy igazából nincs semmilyen közük az elhangzottakhoz. Pedig – írta – „minden prédikáció legfőbb gondja valamilyen problémának a megoldása kellene hogy legyen [...], és minden olyan prédikáció, amely fölvet egy valós problémát, azt

⁶ N. N., „Religion: Riverside Church”, *Time*, 1930. október 6., letöltve: 2022. október 3., <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,740482-2,00.html>. Fosdick az itthoni unitáriusok körében is népszerű volt, több könyvét fordították le magyar nyelvre, lásd: Harry Emerson FOSDICK, *Utazás Palesztinában. A Pilgrimage to Palestine*, ford. LŐFI Ödön, előszó SZENT-IVÁNYI Sándor (Pallas Könyvnyomdája, 1938); Harry Emerson FOSDICK, *Hit és értelem*, ford. SZENT-IVÁNYI Sándor (Grafic-Record, 1932).

⁷ Vö. Thomas G. LONG, „Foreword”, in *What's Right with Preaching Today?...*, xi.–xv., xi.

megpróbálja megvilágítani, és némelyeknek legalább segít eligazodni, az nem lehet érdektelen.”⁸ Azzal folytatja, hogy „minden prédikátor, még a leggyatrább képességekkel rendelkező is, aki segít az embereknek megoldani valós problémákat, jól munkálkodik. Neki mindig is lesz hallgatósága. Lehet, hogy nem a legkiválóbb szónok, és nem is a legiskolázottabb, de azt teszi, ami a mindenkori prédikátornak a legfőbb dolga!”⁹ Fosdick írásának talán legtöbbet idézett mondata ez: „Csak a prédikátorok gondolják még mindig azt, hogy az emberek azért jönnek templomba, mert már égnek a vágtyól, hogy végre megtudják, hogy mi is történt a jebuzitákkal.”¹⁰ Ezzel a kijelentésével – úgy tűnik – a klasszikus, biblikus prédikátorokat kritizálta, akik gondosan elmagyarázzák egy-egy bibliai vers ezegézise nyomán annak minden részletét, megosztják a hallgatóikkal a velük kapcsolatos legjelentéktelenebb információkat is, de végül senki sem érti, hogy mindez hogyan kapcsolódik az ő mindennapi életükhöz, az őket foglalkoztató problémákhoz. Ha azonban a dolgok mélyére nézünk, rögtön kiderül, hogy Fosdick mégsem őket blamálja! Mondandóját a következőkkel támasztotta alá: „ez nem azt jelenti, hogy a prédikátor számára a Biblia nem értékes, vagy kevésbé fontos, [hanem] azt, hogy a prédikátorok, akik csak azért választanak bibliai textusokat, hogy azoknak csupán a történeti háttérét rajzolják meg, azokat kontextusba helyezték, elmondják róla, hogy íróik milyen teológiai koncepció alapján alkották meg azokat, majd néhány gyakorlati reflexióval zárják prédikációjukat, azok durván visszaélnék a Bibliával. A Szentírás ugyanis az emberi tapasztalások csodálatos összefoglalása, [...] elképesztően gazdag felismeréseket tartalmaz, a mindenkori emberi problémákat világítja meg. [...] A Szentírás nagy szerzőit mindenekelőtt az emberi élet érdekelte, és a magát modernnek mondó prédikátor, aki tisztelettel fordul felénk, azzal kell kezdje, hogy meglássa hallgatóinak valós igényeit, lássa tanácstalanságukat, felismerje bűneiket, meglássa, hogy milyen vágyak vezérlik őket, és így minden problémát a Szentírás fényében vizsgáljon meg. A Biblia ugyanis egy fénycsóva, amit nem annyira nézni kell, hanem sokkal inkább az árnyékos részeket kell megvilágítani vele.”¹¹

Fosdick nemcsak a biblikus prédikálókat, hanem az ún. tematikus prédikációs forma gyakorlóit is kritizálta.¹² Azokat sorolta ide, akik „általában a kortárs

⁸ FOSDICK, „What is the Matter...”, 134.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo., 135.

¹¹ Uo.

¹² A „tematikus prédikáció” angolul „thematic preaching” vagy „topical preaching” néven ismeretes, s egy olyan homiletikai műfajt jelöl, amelynek kiindulópontja egy téma, egy kérdés vagy a hallgatóság életében felmerülő kortárs probléma, és ez a prédikáció közpon-

történeket, gyakorlatilag az újságokat böngészik prédikációik témáit keresve. [...] ahelyett, hogy a textusból indulnának ki, inkább egy témáról alkotott saját véleményükkel kezdik, pedig ezek legtöbbször távol állnak az emberek érdeklődésétől, sokkal távolabb, mint egy nagyszerű bibliai textus állana! [...] Ezek a tematikus prédikátorok hétről hétre a szövszékeiket pulpitussá változtatják, prédikációik pedig előadásokká lesznek, és azon erőlködnek, hogy mindig valami új, izgalmas témát vessenek fel.”¹³ Így ezek a lelkészek tévúton járnak – hangsúlyozta –, mert saját gondolataik körül forgolódnak, és nem a hívek szükségleteit tartják szem előtt. „Bármit is mondanak ugyanis, bármennyire bölcsnek és fontosnak is tűnik az, nem sokat ér, ha nincs kapcsolatban a hívek gyakorlati életével és mindennapi gondolkodásmódjával.”¹⁴ Az a következtetése, hogyha az emberek nem érzik jónak a prédikációt, akkor az azért van, mert a lelkész a homíliát nem jó oldalról közelítette meg, és így a prédikáció „vagy csupán egy textus kifejtése lett, vagy csupán egy témának a körüljárása ahelyett, hogy az egyének életének bárminemű problémáját igyekezett volna megoldani.”¹⁵

Fosdick azt is kifejtette, hogy milyen típusú prédikálásra lenne szükség a jövőben: „Úgy gondolom, hogy a jövő az olyan típusú prédikációé, amit legjobban úgy tudnánk körülírni, mint ami a lelkész s a gyülekezet együttműködésén alapuló kaland [...] A prédikátor meglát egy, az életünkben jelen levő problémát, és – mivel jobban ki tudja fejezni magát – elkezd vele foglalkozni, őszintén, nyíltan, segítő szándékkal szembenéz vele. Az eredmény elkerülhetetlen: gondolkodásra készíttet minket. Egyetérthetünk vele vagy sem, de mindenképpen úgy érezzük, hogy követnünk kell őt. Ugyanis valami számunkra életbevágóan fontos foglalkozik, és együtt gondolkodásra készíttet annak ellenére, hogy előtte azt gondoltuk, hogy a prédikáció alatt majd milyen jót fogunk szundítani.”¹⁶ A jó prédikáció így lesz tehát „dogmatikus monológ helyett együttgondolkodó dialógus, ahol a gyülekezet gondolkodását befolyásoló tényezők – ellenérzéseik, kérdéseik, kétélyeik és egyetértő bólogatásaik – előtérbe kerülnek, és azt érzik [ti. a gyülekezet tagjai], hogy velük végre őszintén foglalkozik valaki.”¹⁷ Ha így prédikálunk – írta Fosdick –, akkor az istentisztelet végén az emberek nem valami együgyű dicsérrettel állnak elő, hanem azt fogják kérdezni: „Honnan tudta, hogy a múlt héten

ti gondolatává válik. Vö. John S. McClure, *Preaching Words. 144 Key Terms in Homiletics* (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2007), 143.

¹³ FOSDICK, „What is the Matter...”, 136.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo., 136–137.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

éppen ezzel küszködtem?” Ha ez megtörténik, akkor azt mondhatjuk, „a prédikáció értékének végső tesztje az, hogy hányan szeretnének majd veled, a lelkészszel négy szemközt beszélni.”¹⁸

Fosdick végkövetkeztetése az volt, hogy „a lelkész által megtapasztalt problémák mindig ugyanazt a kérdést vetik fel: mennyire ismeri a lelkész a hívei életét és gondolatvilágát? Vitathatatlan, hogy ismernie kell az evangéliumot, de igazán megérteni akkor fogja, ha megérti híveit, és érdekli, hogy mi történik velük ott mélyen, legbelül. A prédikálás azt jelenti, hogy az egyének élet-halál kérdésével foglalkozunk, és ez kell, hogy meghatározza egy prédikátor gondolatait és választott módszereit is [...]”¹⁹

Fosdick szinte egy évszázaddal korábban megírt gondolatai olyannyira időszerűek, hogy Mike Graves, a Saint Paul School of Theology homiletika-professzora 2004-ben, a cikk megjelenésének 75. évfordulóján ugyanezen a címen szerkesztett egy kiadványt, amelyben a szakma legkiválóbbjai írták meg kritikai észrevételeiket a prédikálással kapcsolatban.²⁰ A szerkesztő szerint Fosdick kérdése korunkban is időszerű, ugyanis szerinte a prédikálás továbbra is válságban van: „Az igazság az, hogy még mindig hallani itt-ott jó prédikátorokat, mégha oly kevesen is vannak, miközben a prédikálás állapotával kapcsolatos kérdések gyakoribbak, mint valaha. Nehéz olyan homiletikai szakkönyvet találni, amely ne a prédikálás helyzete miatti sirámokkal vagy mentetegetőzéssel kezdődne. Valami valóban nincs rendben a szószékkal. A gyülekezetekbe betérő emberek csodálkoznak, hogy a teológiai főiskolák miért nem »termelnek ki« jobb prédikátorokat, és miért nem végeznek többen a teológiákon. Néhány lelkész is csodálkozik önmagán, hogy vajon az ő saját prédikálása miért nem jobb, illetve hogy vajon mit tehetne, hogy jobbá legyen.”²¹ Érdemes lenne számba venni, hogy véleményformáló homiletikusok mit gondoltak majd’ húsz évvel ezelőtt arról, hogy vajon miért jogos a prédikálásunkat illető kritika, de talán a vélemények összegzéseként elég tanulságos lesz idézni azt az összefoglalót, ami a neves homiletikus, David Buttrick helyenként igencsak vitriolos tollából származik, aki beszédes című tanulmányában – *Veszélyes szószék, ingoványos talaj*²² – fejt ki kortársai nevében is, hogy mit gondol a prédikálás problémáiról. Szerinte a hu-

¹⁸ Uo., 141.

¹⁹ Uo.

²⁰ *What’s the Matter with...*

²¹ *What’s the Matter with...*, 4–5.

²² Vö. David G. BUTTRICK, „Fearful Pulpit, Wayward Land”, in *What’s the Matter with...*, 37–50.

szadik századi prédikálás problémáit a prédikációról való helytelen felfogás okozta: „A legtöbb mai fősodorbéli prédikátor a neoortodoxia égisze alatt nevelkedett; talán a legtöbbjük még most is azokat az elveket vallja. A protestáns teológiai főiskolákon a neoortodoxia a páli biblikus hithez és az augustinusi teológiához való visszatérést jelentette, mind a lutheránus, mind a református változatban. A század közepe után a barthi »biblioteológia« lett a neoortodox hagyomány elsődleges képviselője. Megjegyezhetjük azonban, hogy a túlzott »igeteológia«, az, amely, amely lefokozta az analogia entist (a lét analógiáját), valamint a »természeti teológiát«, könnyen régimódivá vagy kriptofundamentalistává, sőt fundamentalistává válhatott. A neoortodoxia égisze alatt Jézusnak a basileiát (vagy »Isten országát«) meghirdető prédikálása majdnem teljesen eltűnt. A huszadik század közepén az »Isten országa« fogalmát is gyakran elutasították mint valami tizenkilencedik századi liberális találmányt.”²³

Buttrick kifejti, hogy a huszadik század második felére a protestáns prédikálás háromféle irányt vett: az egyik volt az ún. „biblikus prédikálás”, amely P. T. Forsyth és Karl Barth munkássága nyomán alakult ki;²⁴ a második az ún. „terapeutikus perszonalizmus”, amely Fosdick nyomán indult el és vált népszerűvé;²⁵ illetve a harmadik a Martin Luther King Jr. által meghirdetett és gyakorolt „társadalmi vízió” prédikálása²⁶ volt.

²³ Uo., 38–39. A neoortodoxia vagy ismertebb megnevezések szerint krízisteológia vagy dialektikus teológia egy olyan 20. századi protestáns teológiai irányzat volt Európában és Amerikában, ami a protestáns liberalizmus elleni tiltakozásként jött létre, s amit az első világháború okozta erkölcsi krízis hívott életre. Főbb teoretikusai Karl Barth, Emil Brunner voltak, akik Isten abszolút transzcendenciáját, Jézus Krisztusban való kinyilatkoztatásának szuverenitását, a Szentírás mindenekfeletti tekintélyét és az ember egyszerre igaz és bűnös voltát hirdették, kritizálták a liberalizmusnak a kortárs kultúrához való alkalmazkodást, és helyette a korai egyházi és reformátori tanításhoz (ortodoxia) való visszatérést sürgették. Vö. Gregg R. ALLLISON, *The Baker Compact Dictionary of Theological Terms* (Grand Rapids Michigan, Baker Books, 2016).

²⁴ A biblikus prédikálás, a „biblical preaching” olyan prédikálási mód, amelyben a prédikáció a beszéd vezérelvéből, a bibliai textusból nő ki. Hagyományos prédikálásnak is nevezik, sokszor a tematikus prédikálás ellentétéként emlegetik. Vö. McCURE, *Preaching Words...*, 20.

²⁵ Buttrick írja egy másik tanulmányában, hogy a terapeutikus perszonalizmus tulajdonképpen Paul Tillichnek egy igencsak félreértelmezett tanításából alakult ki, akinek egyik írása központi gondolatát – „Elfogadott vagy!” – átalakították egy giccses, sárga, mosolygó arcot ábrázoló kítűzővé, ezzel mintegy terapeutikus szerepűvé szelídítve az evangéliumot. Vö. David G. BUTTRICK, „Social dreaming and the impudence of preaching”, *Consensus* 28., 1. sz. (2002): 37.

²⁶ Ifj. Martin Luther King „társadalmi víziója” („social vision”) abban az evangéliumban gyökerező tanításból fakadt, amelynek nyomán rendületlenül hitte, hogy minden em-

Ezt a gondolatát részletesebben is kifejtette. Szerinte a huszadik század közepétől a protestáns prédikálást főként a biblikus prédikálás jellemezte Karl Barth máig ható munkássága következtében. Ez rendben is lett volna – írta –, ha a prédikációk nem mindig a múltba nézéssel foglalkoztak volna, amikor „a régi, szép időkben” Isten valóban munkálkodott a történelemben, és nem tettek volna úgy, mintha most a kijelentés nem folytatódna. „Ennek eredményeképpen sok prédikáció a történelmi háttér megrajzolásával kezdődik, majd következik a múlt és a jelen közötti hídépítés – de a jelen időben élő embereknek egy múlt idejű Istenről akarnak beszélni, mintha nem hinnének abban, hogy a prédikációkban Isten éppen most is beszélhetne hozzánk!”²⁷ Szerinte a minden vasárnapra kiírt perikóparendszer, az előírt textusok kényelme vezetett oda, hogy a lelkipásztorok nem kutatják fel minden istentiszteleti alkalomra a megfelelő textusokat, és így teljesen mellőzik a társadalmi kérdésekre való reflektálás evangéliumi lehetőségeit, elfeledkezvén arról, hogy „a szószék a kötelező olvasmányokon túli dolgokkal is foglalkozhat, amire teológiai és profetikus megfontolásokból keresheti a választ.”²⁸ Ugyanakkor, éppen Fosdick munkássága révén, bizonyos típusú prédikálások a lelkigondozás irányába mozdultak el. Ez önmagában véve nem lenne rossz, de „vajon Isten, Izráel Szent Istene, nem több-e, mint az egyéni problémákkal foglalkozó ingyenes terapeuta?”²⁹ – tette fel a kérdést Buttrick. Ugyanakkor nem kérdéses, hogy az ún. „terapeutikus prédikálás” hasznos – állapította meg –, de az a gond vele, hogy „leszűkíti teológiai értelmezési lehetőségeinket, és szinte legitimálja a szószékek közügyekkel kapcsolatos némaságát. [...] Következésképpen a szószéken hirdetett Isten nem lesz egyéb, mint a mi lelki szükségleteink reflexiója, olyan Istenné lesz, aki nem törődik a társadalmi igazságosság kérdésével. Magyarán szólva, a terápia rendben van addig, amíg nem gond neked, hogy együtt élsz a fáraókkal.”³⁰

E kemény megállapítás után Buttrick kitért arra is, hogy a huszadik század második felére a protestáns szószékeken sok esetben a barthiánus biblikus prédikálás és a Fosdick nyomán kibontakozott, terapeutikusnak nevezett prédikálás sok esetben összeolvadt egy olyan eleggyé, ahol „a biblikus pozitívizmus a szub-

ber Isten teremtménye, és egyenlőnek teremtett nem, szín, faj szerinti megkülönböztetés nélkül. Lásd bővebben: Ira G. ZEPF, *The Social Vision of Martin Luther King, Jr.* (Brooklyn, New York: Carlson Pub, 1989.)

²⁷ ZEPF, *The Social Vision of...*, 39. Hasonló gondolatokat még Buttricknál olvashatunk. Vö. David G. BUTTRICK, „Preaching in America”, *Concordia Journal* 16., 2. sz. (1990): 93.

²⁸ BUTTRICK, „Preaching in America”..., 92.

²⁹ Uo., 93.

³⁰ Uo.

jektív perszonalizmussal keveredett”, és ahol a barthi „magyarázzuk a Bibliát, és semmi más” mellé Fosdick hozzáadott egy olyasfajta tanácsot, hogy mindezt „az egyéni szükségletekre adott válaszként tegyük”.³¹ Ez sajnos oda vezetett – fogalmazott Buttrick –, hogy „a Biblia prédikálása átvette az evangélium hirdetésének a helyét”, illetve „a személyes terápia kiszorította Isten megváltó célját”, és „a kis biblikus leckék és személyre szabott prédikációcskák egyszerűen csak kiérték a közügyek elől”.³²

A visszatekintés után Buttrick a prédikálás jövőjét is fürkészte. Súlyos kritikával illette országa hivatalos politikáját: „Van pénzünk, van hatalmunk, de nem érzünk késztetést arra, hogy bárkivel is megosszuk. A világ éhezik, és mi nem vagyunk nagylelkűek. [...] A belügyekkel sem állunk jobban. A jómódúak egyre gazdagabbakká lesznek, a szegények száma egyre nő. Nincs egészségügyi ellátása minden állampolgárunknak. Közoktatásunk alulfinanszírozott, jóléti programjaink elenyészőek, nincs megfelelő gyermekgondozási koncepciónk. De kérdelem én: szószékeinken foglalkozunk ezekkel a kérdésekkel? – A válasz: általában nem. Pedig az a prédikálás, amely nem törődik a közjó dolgaival, az nem jó, sőt: gonosz! Hogy sülyedhetett a szószék ilyen jelentéktelenségbe? Hogy veszíthette el ennyire súlyát?”³³ Mit lehetne tenni mégis? – kérdezte drámai hangon, és erre négyféle megoldást kínált:

Az első az, hogy a prédikálásnak árgus szemekkel kellene figyelnie mindazt, amit a Biblia „fejedelemségeknek és hatalmasságoknak” nevez,³⁴ értette ezek alatt azokat a hatalmi eszközöket, intézményeket és gondolatokat, amelyek „fogva tartják az emberi elmét”. Így parafrázálta az Ef 6,12-t: „Nemcsak személyes problémáinkkal küszködünk, hanem a fejedelemségek és a hatalmasságok ellen, az élet sötétségének világbírói ellen”, és azt kérdezi, hogy vajon látják-e az amerikaiak, hogy rabságban vannak, a saját maguk által kitalált sablonok és rendszerek csapdájában? Az a baj – mondta –, hogy „még nem találtuk ki, miként is prédikáljunk a »fejedelemségeknek és hatalmasságoknak«, mert ehelyett inkább a személyes üdvösségünkkel voltunk elfoglalva. A bűnt inkább csak egy kis belső hibának képeztük el, amely félelmeinkben, büntudatunkban és aggodalmaskodásainkban mutatkozik meg; azt gondoltuk, hogy a bűn valami érzelmi kérdés.

³¹ Uo., 92.

³² Uo., 93.

³³ BUTTRICK, „Fearful Pulpit, Wayward Land”, 44–45.

³⁴ Például Ef 6,12: „Mert nem vér és test ellen van nekünk tusakodásunk, hanem a fejedelemségek ellen, a hatalmasságok ellen, ez élet sötétségének világbírói ellen, a gonoszság lelkei ellen, melyek a magasságban vannak.” (Károli Gáspár fordítása szerint)

Azt mondtuk a gyülekezeteknek, hogy új emberekké válhatnak, csak úgy, bensőleg, és élvezhetik az »Istennel való békekötést«, és ennek melléktermékeként a boldogságot. Így elfogadhatják magukat, és még egy csipetnyi megérdemelt önbecsülést is szerezhetnek. Ehhez csak egy dolgot kell tenniük: higgyenek Jézusban! Ha a hitet valami belső készségként írjuk le, akkor Isten egész üdvözítő munkája tulajdonképpen láthatatlanul, valahol a szívben történik. Ezzel mi valójában egy gnosztikus eretnekséget állítottunk vissza, ami szerint Jézus meg tudja menteni belső énünket, de amikor a társadalmi rendről van szó, akkor nem sokat ér. A társadalmi rend kérdésköréhez eszerint valami más megváltót kell találnunk, általában egy izmust vagy legalább egy kis politikai szövetségest magunknak.³⁵ Nagyon keserűen fakadt ki: „Az amerikai protestantizmus tragédiája az, hogy a nemzet tele van megtért emberekkel, akik ennek ellenére támogatják az ország ijesztő külpolitikáját, beleértve az Irak elleni csapásokat is. A terápiás szószék úgy prédikált Jézusról, mint valamilyen félmegváltóról, aki a lelkileg megterhelt szíveknek megkönnyebbülést hoz, de a »fejedelemségeket és hatalmasságokat« illetően igazából semleges és tehetetlen.”³⁶ Azt javasolta tehát, hogy a profetikus prédikálás hagyományának fényében a szószék árgus szemekkel figyelje, és ha kell, szólaljon fel a hatalom minden kihágásával szemben!

A második javaslata az, hogy ha a társadalom üdvösségéről akarunk beszélni, akkor ismételten Jézus prédikálását kell átvennünk, nevezetesen Isten országa eljövételének hirdetését. „Egy neoortodox korban eleve gyanús az Isten basileiájáról, Isten országáról való beszéd; te jó ég, ki akarja, hogy pehelysúlyú, teológiai értelemben vett liberálisnak bélyegezzék? Pedig a Szentírás szerint Jézus eljött, és azt hirdette, hogy »beteljesedett az idő, és elközélt az Isten országa. Térjete meg, és higgyetek az evangéliumban!» (Mk 1,15). Azt mondtuk az embereknek, hogy térjenek meg és higgyenek, és rendezzék dolgaikat Istennel, de elhagytuk a lényegét, azt, hogy miért is kellene bűnbánatot tartani, azt, hogy mindezt Isten új társadalmi rendjének eljövételéért kellene megtenni. Isten megígért társadalmi rendjének gondolata az egész Bibliát áthatja, Ábrahám elhívásától kezdve Ézsaiás látomásán és Jézus prédikálásán át. A jelenések könyve utolsó fejezetein át. És bár ez teljesen bibliai alapú, valójában mellőztük Jézus prédikálását, és helyette inkább Jézusról, »a mi szívünk szabadalmaztatott megváltójáról« szólt az üzenetünk. [...] Nem csoda, hogy inkább nem hirdetjük Isten társadalmi ígéreteit, annak ellenére, hogy ezek bizonyosan bibliai alapúak. [...] Ha a

³⁵ BUTTRICK, „Fearful Pulpit, Wayward Land”..., 45.

³⁶ Uo.

prédikálás feladata az élet értelmének keresése, és ez bizonyosan így van, akkor mi hatványozottan kell Jézus prédikálását visszhangozzuk szózéseinken.”³⁷

Harmadik javaslata így hangzik: „Ha Isten társadalmi vízióját hirdetjük, akkor általa Isten jelenlétét fogjuk megidézni. Társadalmi eszkatológia nélkül ugyanis nem beszélhetünk Isten jelenlétéről. [...] Isten eszkatológiai jövőjét magában foglaló evangélium nélkül a jelen mindig bizonytalan. Nem csoda, hogy mintegy évszázadnyi biblikus prédikálás után mégis úgy tűnik, hogy az egyházon belüli és kívüli emberek is Isten közvetlenebb megtapasztalását keresik a spiritualitás különböző formáin keresztül, amelyek közül kétségtelenül van néhány hasznos, de azért sok a félrevezető. Végső soron Isten csodálatos jelenléte csak úgy hirdethető, ha Isten jövődjére tekintünk, arra az Istenre, akiről a múltban hallottunk, az egyetlen, örökkévaló Istenre, aki öröktől fogva megvolt és örökké meglesz!”³⁸ Ehhez az kellene – fogalmazott –, hogy „talán el kellene vetnünk az »Isten hatalmas tettei a történelemben« modellt, és helyette egy olyan Istenről kellene beszélnünk, aki többféle módon szól az emberiséghez a társadalmi szimbólumokon, képeken, művészeteken, tanúságtételeken keresztül, amelyek most is formálják hitünket. Mindenekelőtt törekedjünk arra, hogy közösségek tudatosítsuk Isten ma is érezhető jelenlétét azáltal, hogy néven nevezzük Isten közvetlen hatását életünkre, és hogy – amennyire csak lehet – nyomon követjük a kegyelem titokzatos megnyilvánulásait közöttünk.”³⁹ Kemény szavakkal mondja: „A bibliteológia egyfajta szentírási arroganciába torkollott; ennek következtében a legtöbb lelkész a Biblia múlt idejű Istenét prédikálja, de a teológiai komolyságát elvesztette. Eredetileg, amikor a filozófia és a retorika szövetségesek voltak, a teológia és a homiletika is kéz a kézben járt. A homiletikai gyakorlat és a bibliteológia szövetsége valami újabb dolog, mint tudjuk. Most, amikor a bibliteológiai mozgalom lecsengőben van, kezdjük megkérdőjelezni, hogy a Biblia prédikálása azonos-e az evangélium hirdetésével. A prédikálás feladata ugyanis az evangélium hirdetése hitünk mély teológiai megértéséből kiindulva.”⁴⁰

A negyedik és utolsó javaslata ez: „Ha Isten társadalmi vízióját hirdetjük meg, a prédikálás az úrvacsora ünnepléséhez vezet majd el”. Szerinte az individualizmus némileg csorbította az úrvacsorának a közösség életében betöltött szerepét. Sok prédikációban azt látjuk – mondja –, hogy az evangéliumi üzenet végcélja a megtért egyén belső hitének megerősítése és erkölcsi tisztaságának ki-

³⁷ Uo., 46.

³⁸ Uo., 47.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo., 48.

munkálása, de szerinte az evangéliumi üzenet beteljesedése valójában az eucharishtiában történő megtestesülés hangsúlyozása kellene hogy legyen!⁴¹

Javaslati felvázolása után David Buttrick eképpen zárja nagyszerű és mélyen elgondolkodtató eszmefuttatását: „Az igazi prédikálás nem terápia, nem egyházmenedzsment vagy a Biblia pusztá ismételtetése; az igazi prédikálás egyenesen ijesztő! A prédikátorok olyan emberek, akik veszélyes munkát mernek végezni: próbálják megnevezni Istent a világban. A prédikálás tehát végső soron bátor cselekedet. Isten furcsa hiányában/jelenlétében emberként emberekhez szólunk, és közben remegünk; szerencsére Isten ígéretei szerint a szabad, szép prédikálás mindig kegyelmi, azaz kegyelemmel teli. Napjainkban az amerikai prédikálás úgy újulhat meg, ha irányt vált, és újra előretekint Isten evangéliumi ígéretei felé.”⁴²

Van-e egyáltalán valami jó a mai prédikálásban?

A kemény prédikáláskritika után elérkezettnek tűnik az idő, hogy vegyünk számba, vajon mi a jó az igehirdetésben. Segítségünkre van a hasonló címet viselő kötet, illetve benne egy kiemelkedő homiletikusnak, Fred Craddocknak, „az új homiletika [egyik] oszlopának”⁴³ munkásságát megidéző szerzői gárda néhány írása, amely erőt adhat a kételkedőknek és bizonytalankodóknak. A könyvben a homiletikus szakma jelenlegi legnagyobbjai vallanak arról, hogy a számtalan kritika, a sokrétű problémák, a szemmel látható hiányosságok ellenére mégis mi az, ami még mindig jól működik a prédikálásban, mi az, ami miatt a szószék nem veszítette el létjogosultságát, mi az, ami miatt a prédikálást ma is relevánsnak tartják, és azt gondolják róla, hogy nemcsak jelene, hanem jövője is van. Vegyük sorra ezeket az inspiráló gondolatokat:

A könyv előszavát Thomas G. Long jegyzi. Tisztázza, hogy az írások központjában a prédikálás pozitívumai, illetve Craddock élete és máig ható munkássága áll. Azt írja, hogy sok minden változott Fosdick kora, azaz a 20. század eleje óta, és nem feltétlenül jó irányban. „Fosdick idejéhez viszonyítva, amikor egy lelkész is felkerülhetett a *Times* magazin címlapjára, merthogy oly nagy hatású volt a szószéki szolgálata, mára már az is nagy szó, hogy férfiak és asszonyok egyáltalán ki mernek állni a szószékekre annak ellenére, hogy a templomlátoga-

⁴¹ Uo.

⁴² Uo., 49.

⁴³ Vö. O. Wesley ALLEN JR., *The Pillars of the New Homiletic*, in *The Renewed Homiletic*, szerk. O. Wesley ALLEN, JR. (Minneapolis, Minnesota: Fortress Press, 2010), 1–18.

tók száma egyre kisebb, és az egyház egyre inkább eljelentéktelenedik; de a kevesebb társadalmi támogatottság ellenére is a lelkészek odaállnak prédikálni, és továbbra is »bolondok lesznek a Krisztusért«⁴⁴ Long azt is elmagyarázza, hogy Craddock azért kerülhetett a könyv fókuszába, mert fél évszázados homiletikai munkásságával nemzedékek prédikálására gyakorolt maradandó hatást. „Sokat beszéltek már arról, hogy mi tette Fred B. Craddockot olyan kiváló prédikátorrá. Néhányan a nyelvvel való mesteri bánásmódot, mások csodálatos történetmondó készségét, ismét mások azt a képességét emelték ki, amivel a bibliai történetek erejét tudta ránk szabadítani. Ezekhez a vitathatatlan készségekhez még számtalan mást is hozzá tudunk adni. Szeretnék egyet én is: Craddock pozitív értelemben a helyi, ugyanakkor a kis dolgok embere volt! [...] Prédikációi nem az absztrakt, elvont térben történnek, hanem valós szereplők vannak benne, akik konkrét eseményekben vesznek részt. Az emberek szalonnasütés közben társalognak, munkás férjek és szorgos háziasszonyok vitatkoznak a vacsoránál a pénzügyek felett, cigarettázó fiatalok ülnek az autók motorháztetején egy bevásárlóközpont parkolójában. Isten hozott Csajágaröcsögére! [...] Prédikációi, mind az elmesélt történetei, mind a prédikációinak dramatikus elemekkel teletűzdelt forgatókönyve, olyan valóságot mutatnak be, amelyben mindennek helye és célja van, amelyben az emberek tevékenyek, amelyben a cselekedeteiknek következménye van, a munkát el is végzik – ezt állította szembe egy olyan világgal [kora általa érzékelt valóságával], amelyben az identitás veszélyben van és képlékeny, ahol a jó és a rossz egyaránt véletlenszerűnek tűnik, és az események látszólag ok nélkül történnek.»⁴⁵ Craddock munkásságának jelentőségét ezekkel a szavakkal summázza: „A történetet Isten kerekíti le. Ugyanez a meggyőződés sugárik Craddock prédikálásából is. Prédikációinak van kezdete, van kifejtése és befejezése is. Átvaluk belépünk egy kisebb, de élhető világba, ahol zajlik az élet, a dolgok bonyolódnak, de ahol aztán meg is oldódnak (még úgy is, hogy sokszor maga a hallgató az, aki megtalálja a megoldást.) Az eredmény az, hogy az evangélium nagy tanítása a mindennapi életben lesz nyilvánvalóvá. A jó hírt nem egy távoli angyal hangján halljuk, hanem egy terített asztal melletti beszélgetésben, a krumplipüré felszolgálása és a kenyér megszelése között, és az olyan nagy és elvont fogalmakat, mint az igazságot vagy a békét a korabeli hétköznapi valóságából vett példák révén mutatja be Craddock, pl. egy büszke, fiatal fekete férfi

⁴⁴ Thomas G. LONG, „Foreword”, xii. Itt egyértelmű utalás történik az 1Kor 4,10-re: „Mi bolondok vagyunk Krisztusért, ti pedig okosak Krisztusban, mi erőtlenekek, ti pedig erősek, ti megbecsültek, mi pedig megvetettek.”

⁴⁵ Uo., 4.

történetével, aki csak az utcán étkezhet, mert a vendéglőben nem teheti ezt meg. Ez mind helyi, de ugyanakkor egyetemes történet, aprócskának tűnik, de mindenkit rabul ejt. Része annak az örökségnek, amit Fred Craddock ránk hagyott, és amit tanított nekünk arról, hogy mi is jó még mindig a prédikálásban.”⁴⁶

A fentebb idézett, 2004-es kötetet is szerkesztő Mike Graves, aki hosszú éveig a a Kansas Cityben székelő, metodista háttérű Saint Paul School of Theology tanáráként homiletikát és liturgikát oktatott, bevezető tanulmányában felidézi Fred Craddock munkásságának ma is értékelhető hatását. Megállapítása szerint Craddock a homiletikában immár mérföldkőnek számító *As One Without Authority* című, 1971-ben kiadott könyvében⁴⁷ azzal érvelt, hogy nemcsak egyegy, a prédikációkban előforduló történet és illusztráció lehet érdekfeszítő, hanem valójában a teljes prédikáció az lehet, amennyiben a lelkészek komolyan veszik a hallgatóságukat, és az ő hétköznapi tapasztalataikból kiindulva, szakítva az addigi „hagyományos”, „deduktívnek” nevezett prédikációstruktúrával, inkább „induktív” prédikációkat mondanak. Felfogása szerint ugyanis nem mindig a bibliai textus üzenetét kellene racionális, száraz érvelésekkel alátámasztva deduktív módon „átadni” a gyülekezetnek, hanem inkább a gyülekezeti tagok mindennapos tapasztalataiból kiindulva, induktív módon kellene elérkezni a bibliai üzenet egyetemességéhez, mert így a hallgatók sokkal inkább tudnának kapcsolódni a Szentírás üzenetéhez. Craddock ezt így írta meg: „Nagy kár, hogy az egzegézis folyamatában megtapasztalt izgalmas felfedezés öröme, a lelkészek által sokszor megtapasztalt heuréka élménye a szószéken sokszor redukálódik egy semmitmondó, »a mai üzenetünk«-szerű egyszerű mondatra, amit követ a régi, klasszikus »három pont és egy történet«.”⁴⁸ Graves azt sugallja, hogy nem kizárt, hogy a homiletikában ismert hallgatóság felé fordulás („turn toward listeners”) gondolatát Craddock Fosdicktól tanulhatta: „Ha a New York City-i prédikátor kezdte az ún. hallgatókhoz fordulást, megjelentetve esszéjét a *Harper's Magazine*-ban, akkor a jó öreg Humboldt, Tennessee szülöttje (azaz Craddock) vitte tovább ezt a gondolatot úgy, mint senki más! A homiletikai irodalom azóta is foglalkozik ezzel.”⁴⁹

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Vö. Fred B. CRADDOCK, *As One Without Authority* (Nashville, Tennessee: Abingdon Press, 1971). Ez a könyv az amerikai új homiletika irányzat egyik első korszakalkotó könyvének számít.

⁴⁸ Uo., 45.

⁴⁹ Vö. Mike GRAVES: „Introduction”, in *What's Right with Preaching Today?*, 23–30, 24. A „hallgatóság felé fordulás” homiletikájáról lásd bővebben: John S. McCLURE et al., *Listening to Listeners: Homiletical Case Studies* (St. Louis, Missouri: Chalice Press, 2004).

Tanulságos a könyv születésének története is. Graves feleleveníti, hogy amikor az Academy of Homiletics 2014-es, San Diego-i éves közgyűlésén fölvetette a jelenlevő mintegy 200 szakembernek, hogy könyvet kellene írni arról, hogy mi jó még mindig a prédikálásban, akkor elég sokan elbizonytalanodtak. Érthető ez – mondja –, hiszen lelkészekben és a tanároknak legelőször a kritika hangja szólt meg, és nagyon sokszor az önkritika is! Ha a „mi a baj a prédikálással” kérdés már időtlen idők óta ott van a felszín alatt, akkor a prédikálás pozitívumairól beszélni rendkívül időszerű lenne! – mondja.

Folytassuk hát azzal, hogy mit látnak pozitívumnak a neves szakemberek, szerintük mik a prédikálás mai erényei, egyáltalán mi az, ami jön és éppen ezért követendőnek mondható?

Ronald J. Allen, az indianapolisi Christian Theological Seminary nyugalmazott homiletikaprofesszora a prédikálás sokszínűségét emeli ki, mint ami a mai, posztmodern világ egyik pozitív hozadéka, és ez nemcsak a prédikátorok etnikai, kulturális vagy faji sokféleségében mutatkozik meg, hanem a bibliai értelmezés sokrétűségében vagy éppen a prédikálás sokrétű kontextusában, az értelemkeresésben. Szerinte Craddock jóval megelőzte korát, amikor a Biblia sokszínű irodalmi műfajaival példálózva – bibliai költészet, történeti, narratív szövegek, közmondások, énekek, dicsőítések, példázatok, levelek, párbeszédetek stb. – arról értekezett, hogy a prédikálásnak ezt feltétlenül figyelembe kellene vennie, és éppen ezért a prédikáció formái is változatosak kellene hogy legyenek!⁵⁰ Allen ezt így látja: „[...] a prédikálással kapcsolatos egyik nagyon jó dolog az, hogy a különböző körökben egyre nagyobb hangsúlyt kap a sokféleség. Egyre több lelkész buzdítja a gyülekezeteket, a felekezeteket, a szélesebb vallási mozgalmakat és társadalmi rendszereket arra, hogy a tiszteletet és egymás kölcsönös támogatását hirdessék a közösségekben, faji, etnikai, kulturális és szubkulturális közegekben egyaránt.”⁵¹ Azt mondja, hogy az „eurocentrikus szakirodalom” egyre nyitottabbá válik a tőle eltérő vélemények irányába is, és oda kell figyelni a nők, a színes bőrűek, az alsóbb társadalmi rétegekhez, a más kultúrához tartozók és a más etnicitást képviselők nézeteire, mondandójára is. A különböző teológiai mozgalmakat is tisztelni kell – mondja –, hiszen a Biblia értelmezésének feminista, ökológiai, neoortodox, liberális, posztliberális, posztkolonialista (hogy csak néhányat említsünk) olvasata gazdagíthatja prédikálásunkat. Ez a diverzitás szerinte meghatározhatja igehirdetésünk céljait és prédikációink formáját is. Ma egy-

⁵⁰ Ronald J. ALLEN: „Diversity is Diverse”, in *What’s Right with Preaching Today?*, 34–57., 34.

⁵¹ Uo.

aránt helye van mind a bibliai egyetemes üzenetet a gyülekezet életére alkalmazó deduktív módszernek, mind az empirikus tapasztalatból kiinduló, a bibliai igazságot a prédikáció zárásaként felfedő induktív módszernek. Szerinte a sokszínűség a prédikátor nyelvi készségére, fogalmazási stílusára is vonatkozik: a lelkész, aki kijelentő mondatokban prédikál, ugyanúgy érvényes, értékes prédikációt mondhat, mint az, aki inkább a képszerű, metaforikus nyelvezettel próbál sejtetni valamit az általa megértett misztériumból. „A prédikátorok keresik a személyiségükhöz legközelebb álló és a homiletikai helyzetben legalkalmasabb formát. Azok a prédikátorok, akik a nagy üzenetet általában a prédikáció elején jelenítik meg, időnként olyan helyzetbe kerülhetnek, hogy a hallgatóság korán elveszíti érdeklődését, és ezért talán jobb lenne, ha egy induktív megközelítéssel próbálkoznának, mert így megkönnyítenék a megértést; azoknak, akik inkább a képszerű beszédet részesítik előnyben, és inkább a történetmondásban jeleskednek, időnként nem ártana egy logikusabb, érvelőbb stílust is kipróbálni; az ezer lánggal égő szónoknak időnként jó lenne a belső bölcsességére hagyatkoznia. A prédikálás ilyen változatossága felszabadítja a lelkészt az alól, hogy minden prédikációt egyetlen formába próbáljon beleerőltetni.”⁵²

Tehát mi a jó ma a prédikálásban? – teszi fel Allen a kérdést – és meg is válaszolja: „[...] az egyik jó dolog az, hogy a homiletikai tudatosság és gyakorlat minden szintjén megjelent a sokféleség igénye, és a sokszínűség teológiája soha nem tapasztalt lehetőségeket ajánl a prédikátorok számára, hogy a gyülekezeteket hozzásegítsék Isten jelenvalóságának a megtapasztalásához, Isten céljainak megértéséhez, és az ezekre adandó válaszlehetőségek megtalálásához.”⁵³

A következő tanulmányt Mike Graves jegyzi, címe: *Isten kiskertje. A prédikálás mint evangéliumi magvetés*.⁵⁴ Kiindulási pontja a magvető példázata, fő megállapítása az, hogy a prédikátor munkája olyan, mint a magvetőé: némely evangéliumi magvak az út szélére esnek, mások sziklás helyre, és ismét mások tövisek közé. Mindezek ellenére a keresztény prédikálás ma is él, bebizonyította életképességét – lehet, hogy szerény eredményeket produkált, de azért van hatása, és olykor megváltoztatja azoknak az életét, akik hallgatják. Az ő szavaival: „A keresztény prédikálás rendszeresen termést hoz, ami elegendő ahhoz, hogy élelem kerüljön az asztalra, de persze sohasem olyan mértékűt, amivel esetleg bekeülhetne a Rekordok Könyvébe. Az evangélium hirdetésének van hatása, de sok-

⁵² Uo., 46.

⁵³ Uo., 50.

⁵⁴ Mike GRAVES, „God’s Little Farm. Preaching as the Planting of Gospel Seed”, in *What’s Right with Preaching Today?*, 67–90.

kal szerényebb, mint amit esetleg reméltünk. Ám – bármennyire is furcsán hangzik – talán éppen ez ma a legjobb a prédikálásban!”⁵⁵ E valóban furcsa kijelentés alátámasztására Graves a Márk evangéliumában található magától növekedő mag (Mk 4,26–29), illetve a mustármag példázataival (Mk 4,30–32) érvel. Szerinte ezek nemcsak Isten országáról szóló példázatok, hanem Jézus prédikálásáról is beszélnek, aki meghirdette Isten országát. A példázatok az igehirdetés metaforái is – mondja, ahol sokszor a mustármag és a magától növekedő mag metaforája lesz a prédikáló lelkész utolsó reménysége. Isten ugyanis sokszor csodásan működik – van úgy, hogy egy rosszul elmondott beszéd vagy egy aprócskának tűnő prédikáció is életet menthet meg. Írását személyes vallomással zárja: „Egyike vagyok azoknak a prédikátoroknak, akik majdnem minden vasárnap a magvetést végzik. Végül is mi csak prédikálunk. Megosztjuk a hallgatóinkkal néhány bibliai tanítással kapcsolatos felismerésünket, elmondunk néhány jónak gondolt történetet, és mindezt remélhetőleg a retorika szabályainak megfelelően tesszük. De hogy erőre lehetne ezektől esetleg kapni? Tényleg! Igen, tényleg! [...] Sokan tudnának tanúskodni erről az egyszerű, de mély igazságról: Isten kiskertjében mindig lesz valamicske termés – szerény, de mindenre elegendő. Ez az egy dolog mindenképpen jó a mai prédikálásban!”⁵⁶

A következő tanulmány szerzője Barbara K. Lundblad, a New York-i Union Theological Seminary homiletikatanára, írásának a címe: *Látni az Igét. A prédikáció képisége*. Fred Craddock egyik mondatából indul ki: „Jobb a szónoki készségnél az, ha úgy tudsz nézni, mint egy gyermek.” Ezzel nem a vérbeli szónokok érdemeit szeretné csökkenteni, hanem inkább egy olyan látásmódra hívja fel a figyelmet, amit a prédikálásban gyakrabban kellene hasznosítani: „Figyelj oda a textusra – ne csak a szavakat halljad, hanem lásd meg, hogy mi van benne! A biblikus prédikálás nem azt kéri tőled, hogy fejtsd meg, mit mond a textus, hanem azt is, hogy mondanivalóját miként teszi láthatóvá. Nem úgy kell elevenné tenni prédikálásunkat, hogy eltávolodunk a Bibliától, hanem sokkal inkább úgy, hogy közelebb húzódva megfigyeljük, hogy a Biblia ezt hogyan teszi. Ha a textus képszerűen kommunikál, akkor indulj ki abból a képből, és úgy írd beszédet! A prédikáló lelkésznek ugyanazt kell kérdeznie, mint a költőnek: Milyen ez a kép? Milyen az, amikor megkel a kovász? Milyen az összetört cserépkorsó vagy a tűzbe dobott tekercs, amint azt Jeremiásnál olvassuk?”⁵⁷ Lundblad azt mondja, hogy

⁵⁵ Uo., 68.

⁵⁶ Barbara K. LUNDBLAD, „Seeing the Word. The Sermon as Image”, in *What's Right with Preaching Today?*, 96–119., 96.

⁵⁷ Uo.

„vizuális kultúrában élünk. A reklámkészítők ismerik a képek erejét. A tévéreklámokat jóval megelőzve a biblia írói tudták, hogy a képek ereje képessé tesz a megértésre. [...] A képek képesek megváltoztatni azt, ahogyan a világot látjuk.”⁵⁸ Szerinte hogyha a bibliai textus erősen képszerű, akkor azon kell fáradozni, hogy azt a képet az emberek a saját életük összefüggésében lássák. Ez igaz a nehéz teológiai fogalmakra is – képek által kézzelfoghatóvá tehetjük őket. Mondanivalóját azzal summázza, hogy természetesen minden prédikációnk nem lesz képszerű, de „egyik jó dolog ma a prédikálásban az, hogy lehetőségünk van sokféle prédikációs formát kipróbálni. Látva a bibliai szövegek sokféleségét – elbeszélések, példázatok, buzdítások, levelek, énekek, versek, imádságok, képek –, semmi okunk sincs arra, hogy minden prédikációnkat ugyanabban a formában mondjuk el. Nincs oka sem a prédikátoroknak, sem a hallgatónak unatkozni vagy unalmassá válni!”⁵⁹

A továbbiakban Alyce M. McKenzie, a dallasi székhelyű Perkins School of Theology, Southern Methodist University tanára *A prédikátor tapasztalásainak szerepe a prédikációban* címen értekezik arról, hogy szakítani kellene a régi felfogással, miszerint a gyülekezet és a lelkész személyes tapasztalatainak nincs, mit keresnie a szószéken.⁶⁰ Azt mondja, hogy főleg a Karl Barth tanításain felnövekvő nemzedék vitte tovább azt a felfogást, hogy az ige megcselekszi a maga dolgát, a jó prédikáláshoz nem feltétlenül szükséges a gyülekezet ismerete vagy éppen saját élettapasztalatunk. Ő maga Fred Craddocknak hálás, aki *As One Without Authority* című könyvében (1971) világossá tette, hogy a prédikációkban meg kellene jeleníteni a mindennapi életet, a hétköznapi tapasztalatokból kiindulva még jobban meg lehet érteni a bibliai üzenetet. Ez azonban nem azt jelenti, hogy slamos kis önéletrajzi ihletettséggű történetekkel kezdjük el „szórakoztatni” a gyülekezetet, hanem azt, hogy az emberi tapasztalás komolyan vételével a Szentírás szövegének az emberi életre is kiható vizsgálatát, Isten igéjének az emberre gyakorolt hatását is jobban meg lehet érteni. McKenzie szerint „Craddock a Szentírást Isten igéjeként értette, mint ami maga az isteni önkijelentés, de ez nem statikus tartalom, ami csupán beleegyezést kér, hanem sokkal inkább párbeszédet igényel! Isten igéje mozgásban van, tulajdonképpen kommunikáció a Szentírás és az egyház között.”⁶¹ Hozzáteszi: „Craddock azzal, hogy hangsúlyozta az

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Uo., 104.

⁶⁰ Alyce M. MCKENZIE, *The Role of the Preacher's Experience in the Sermon*, in *What's Right with Preaching Today?*, 125–154., 129.

⁶¹ Uo.

emberi tapasztalás fontosságát az egzegézis folyamatában, azzal, hogy a textus és a gyülekezet egzegézisét is fontosnak tartotta, meghatározta, hogy miként látja a prédikátort, illetve mit gondol a prédikáció természetéről. A prédikátor mindekelőtt (az ige) hallgatója, s csak utána a hirdetője. A prédikáció inkább dialógus, mintsem monológ. [...] A prédikációnak – akárcsak az életnek – inkább utazásnak kell lennie, és nem egy valahová való megérkezésnek.”⁶² McKenzie elismeri, hogy Craddocknak és az új homiletika irányzatnak az a tanítása, hogy az emberi tapasztalás egyetemes, ma már túlhaladottnak tűnik, és szerinte éppen Craddock lenne ma az első, aki erre figyelmeztetne. Éppen ezért ma már nem biztos, hogy az ebből a tapasztalatból kiinduló, induktív prédikációk lennének a legjobbak, ugyanis sok esetben éppen a közös tapasztalás – a bibliai történetek ismerete, a gyülekezeti, közösségi élmények, a hittel kapcsolatos szóeszköztár – hiányzik. Szerinte éppen ezért „ma a prédikációknak nemcsak hogy deduktív-nak kell lenniük, hanem sokkal több didaktikus ismeretanyagot is kell tartalmazniuk. Sokkal inkább váltakoznia kell a deduktív és induktív, a tanító, illetve a meghívást tartalmazó prédikációknak”⁶³ McKenzie kimondja, amit mi magunk is sejtettünk: „Az új homiletikának a deduktív, dogmatikus, teologikus prédikációkkal szembeni kissé lenéző magatartása ma már nem állja meg a helyét, ugyanis a bibliai és a teológiai fogalmakkal hadilábon álló hallgatóknak inkább receptekre van ma szüksége!”⁶⁴ Tudomásul kell venni, hogy ma már olyan poszt-modernistáknak, szekularistáknak és pluralistáknak prédikálunk, akik már nem „vevők” az olyan metanarratívákra, mint a teremtés, bűnbeesés, megváltás stb. Ennek ellenére ugyanezek az emberek szenvedélyesen élnek meg a mindennapokat, késztetést éreznek arra, hogy érzéseiket megosszák a világgal, a körülöttük lévő történések hatással vannak rájuk. Éppen ezért – mondja McKenzie – e komplex kontextusban is az evangéliumot, a jó hírt kell hirdetni úgy, hogy egyaránt hitet is ébresszünk, de ismeretet is közöljünk úgy, hogy istentapasztalatainkat, életünk mindennapi tapasztalásait és a mások által tapasztalt valóságot is megjelenítsük prédikációinkban.⁶⁵

A következő tanulmányt Debra J. Mumford, a louisville-i Presbyterian Theological Seminary homiletikatanára írta, s már a címe is beszédes: *Az a jó a prédikálásban, hogy a tanítási és tanulási kontextusaink változása megkérdőjelezi*

⁶² Uo.

⁶³ Uo., 130.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Uo., 131.

a növekedést.⁶⁶ Homiletikatanárként meg szokta kérdezni diákjait, szerintük mi a jó, illetve mi a rossz a prédikálásban, és rendszerint jóként azt fogalmazzák meg, hogy sokszor megtapasztalták az értelmét és az emberekre gyakorolt pozitív hatását, illetve árnyoldalként azt jelölik meg, miszerint rendkívül félelmetes azzal a tudattal prédikálni, hogy esetleg az nem lesz Istennek tetsző! A prédikálással jár egy bizonyos druk, belső izgalom, és nagyon sok esetben lámpaláz, de – mondja – ez mind legyőzhető, ha a lelkész bízik abban, hogy prédikálásával Isten ügyét képviseli. Szerinte a prédikálásban több a jó, mint az aggodalomra okot adó negativitás. Optimista hangvétellel írja: „Hiszem, hogy a huszonegyedik századi prédikálással kapcsolatos egyik jót éppen azok az emberek szavatolják, akik elkötelezik magukat a prédikálással és a hozzá kapcsolódó különböző tudományágakkal kapcsolatos ismereteik bővítése mellett; akik csiszolni kívánják teológiai gondolkodásukat, kutatásaik módszertanát és az eredményeikről való értekezéseiket; akik mélyebben meg akarják érteni a kultúra és az életkörülmények jelentőségét az élet nagy kérdéseivel összefüggésben, és akik Isten szentlelkének rendelkezésére állnak, hogy minden elképzelhető módon elkötelezzék magukat mellette.”⁶⁷ Végkövetkeztetése már-már túlzottan derűlátó, de mindenképpen erőt adó: „Ezekre az emberekre bízunk nemcsak az egyház jövőjét – mert a jó igehirdetés hatása túlmutat az egyház falain –, hanem közösségeink, nemzetünk és világunk jövőjét is. Tanítási és tanulási tapasztalataim alapján mondom, hogy a jövőnk fényes, és ezért hála Istennek!”⁶⁸

A következő tanulmányban Dawn Ottoni-Wilhelm, a richmondi Bethany Theological Seminary professzora arról értekezik, hogy a „hallgatókhoz való fordulás” a huszadik század végi, illetve a huszonegyedik század eleji homiletika egyik legjelentősebb vívmánya volt.⁶⁹ Azt mondja, hogy a prédikátorok éppen Fred Craddocktól tanulták meg, hogy „a prédikálás nemcsak Isten ígéjének meghallgatását foglalja magában, hanem Isten népének meghallgatását is”.⁷⁰

⁶⁶ Vö. Debra J. MUMFORD, „One Thing Right About Preaching is the Way our Teaching and Learning Contexts Challenge Growth”, in *What's Right with Preaching Today?*, 161–178., 161.

⁶⁷ Uo., 171.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Dawn Ottoni WILHELM, „The Turn to the Listener. Developing an Ear for Listening and Preaching”, in *What's Right with Preaching Today?*, 185–219., 185. A „turn toward hearers” vagy „turn toward listeners” az új homiletika egyik alaptanítása volt, s eszerint a prédikálás folyamatában a hallgatót a prédikáció aktív partnerének kell tekinteni, s tapasztalataikat be kell építeni a mondanivalóba.

⁷⁰ Uo., 186.

Craddock azzal, hogy szakított a „régifelfogással”, miszerint a prédikáció ne deduktív, hanem induktív felépítést kövessen, azaz ne a Szentírásból vett általános igazságokat alkalmazza a gyülekezet életére nézve, hanem az emberi tapasztalatból kiindulva fedezze fel a bibliai nemesveretű tanításokat, nos ezzel a megközelítéssel azt feltételezte, hogy a hallgatók nemcsak szorosán részt vesznek a prédikációban, hanem végső soron felelősek is azért, ami a prédikációban elhangzik! Szerinte ezzel Craddock tulajdonképpen Fosdick nyomdokain lépdelt, akinek rádióban is elhangzó prédikációi az emberek gondjait és problémáit szólaltatták meg, és ezeket teológiailag vizsgálta. Craddock induktív módszere ahhoz járult hozzá, hogy „a prédikálás folyamatában a hallgatók egy felfedezőútra indultak, és a bibliai szövegek és az aktuális témák keresztmetszetében saját maguk számára tudták »befejezni« a prédikációt”.⁷¹ Craddock munkássága oda vezetett, hogy a homiletikusok jobban odafigyeltek a prédikáció formáira, elkezdődött a prédikáció hallgatóinak empirikus vizsgálata, illetve létrejött az ún. „konverzációs homiletika”.⁷² Ottoni-Wilhelm azt mondja, hogy a „hallgatósághoz való odaforradulással” Craddock egy olyan folyamatot indított el, ami a „szószék és a templompad” közötti folyamatos, máig is tartó beszélgetéshez vezetett. „Az ő példáját követve a prédikátorok többé nem elszigeteltségben élő ideológusok lettek, akik olyan »gondolatokat« tudtak hangoztatni, amelyeknek kevés közülük van hallgatóik életéhez, és eközben azt feltételezték, hogy az emberek elragadtatott figyelemmel hallgatják őket, hanem ehelyett Craddock segített az egyháznak és prédikátorainak megérteni, hogy a prédikálás közös ügy, és így a hallgatók az evangéliumot nem fejük felett vagy rajtuk kívül, hanem velük, általuk és köztük tapasztalhatják meg.”⁷³

Luke A. Powery, az észak-karolinai Durhamban székelő Duke University homiletikatanára *Invokáció és hivatás, avagy prédikálni és imádkozni* címmel értekezik.⁷⁴ Ebben a szüntelen imádkozásnak a prédikálásra kifejtett hatásáról értekezik. „Az imádság megváltoztatja lelki és homiletikai lüktetésünket, hogy segítsen belépni Isten ritmusába. Ahogy a légzés a test számára az életet jelenti, úgy az imádság a Szentlélek életet adó erejét leheli a prédikálásba, hogy szavainkat az

⁷¹ Uo.

⁷² A konverzációs homiletikával kapcsolatosan lásd bővebben: Lucy A. ROSE, *Sharing the Word. Preaching in The Roundtable Church* (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1997); O. Wesley ALLEN, Jr., *The Homiletic of All Believers. A Conversational Approach* (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 2005).

⁷³ Uo.

⁷⁴ Luke A. POWERY, „Invocation, Vocation, Preaching and Praying”, in *What's Right with...*, 249–272., 249.

igéhez igazítsuk.”⁷⁵ Szerinte a prédikálásban ma az a jó, hogy „az imádság gyakorlása még mindig összefonódik a prédikálással, de ez csak úgy valósul meg, ha a prédikálást megfelelő invokáció előzi meg, és az erre érkező megfelelő isteni válasz teszi hitelessé a prédikátori hivatást”.⁷⁶ Arra figyelmeztet, hogy „imádság nélkül a prédikáció elveszíti alapvető teológiai identitását, és pusztán retorikai gyakorlattá válik”.⁷⁷ Ezért ő tanárként azt tanítja, hogy mielőtt a lelkész hozzáfog egy bibliai textus kifejtéséhez, előbb imádkozzék, ugyanis „az imádság a helyes homiletikai úton tarthatja a prédikátorokat, hogy ezáltal az isteni kegyelmet kiárásszák mások felé is”.⁷⁸ Tanácsa megfontolandó: „Azok a prédikátorok, akik nem imádkoznak, soha nem fognak imádságos érzéseket ébreszteni azokban, akiknek prédikálnak. A homiletika nem a hermeneutikával vagy a retorikával kezdődik, hanem Istennel és az Istenhez való viszonyunkkal, valamint az emberi ima hatalmas repertoárjával. [...] A prédikálás vége az imádság, de a prédikálás kezdete is az imádság.”⁷⁹

A társszerkesztő, André Resner tanulmánya – *A prédikálás középpontba állítása. Az evangélium rendszertana*⁸⁰ – visszavezeti az olvasót a prédikálás egyik legalapvetőbb szempontjához, nevezetesen az evangélium kortárs megszólaltatásához. Az evangélium háromféle taxonómiáját, rendszertanát használva segít a prédikátoroknak elgondolkodni azon, hogy milyen teológiai előfeltevések vannak az evangélium hirdetésével kapcsolatban, és hogy ezek hogyan segítik a prédikáló lelkészeket, amikor a Bibliában keresik a prédikálásra szánt ihlető textusokat. Resner azt mondja, hogy két dologtól függ a Szentírás minden értelmezése: a helyes jelentés megállapításának módjától, és attól, hogy ezt a megállapított jelentést hogyan lehet megfelelőképpen átadni, illetve megismertetni a hallgatósággal.⁸¹ Resner úgy véli, hogy az egyik dolog, ami jó a prédikálással kapcsolatosan, az az, hogy van egy teológiai odafordulás az evangélium felé mint a prédikálás számára a legfontosabb alap felé. A homiletikát és a prédikálást ismét evangéliumi alapokra kell helyezni – mondja –, mert ez megszabja a prédikáló lelkészek célját és bibliatanulmányozását egyaránt. John Bartont idézi, aki azt

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Uo., 276.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ André RESNER, „Recentering Preaching. A Taxonomy of Gospel”, in *What’s Right with...*, 276–338., 276.

⁸¹ Uo.

mondta: „Ha a középpontban Krisztus evangéliumával kezdjük, akkor egyáltalán nem lesz nehéz felfedeznünk, hogy a Biblia mennyire nélkülözhetetlen.”⁸²

Ezek után Richard F. Ward, a Phillips Theological Seminary tanára azt fejtegeti, hogy az elmúlt évtizedekben a prédikáció „előadásával” egyre többet foglalkozó szakirodalom arra buzdít, hogy ez az „előadás” ne csak a retorikai fogások nyomán jöjjön létre, hanem a teológiával való mélyebb „beszélgetések” következtében.⁸³ Craddock egyik interjúját idézi, aki elmondta, a „régidőkben” a legtöbb teológiai hallgató úgy érkezett a főiskolára, hogy volt már előzetesen képzettségük az ún. public speaking, azaz a nyilvános beszéd terén. Ma már nincs ilyen, ezért Craddock melegen ajánlotta, hogy a teológiai hallgatók járjanak énektanárokhöz vagy a hangképzéssel foglalkozó szakemberekhez, ugyanis a prédikálásban az emberi hang semmivel nem helyettesíthető. Richard Ward is a tudatos hangképzés mellett érvel, ugyanis szerinte a hangunkkal „viszünk lelket” a prédikálásunkba. Szerinte „egy prédikáció a prédikáló lelkész egyénisége révén »testesül meg«. Test, hang és a jelenlét »testesítik meg« a prédikációt, amelyeket a prédikátor előzetesen már elég jól begyakorolt ahhoz, hogy nyelvezetét és felépítését elsajátítsa, és így részévé válják. Nem kell más emberré lennünk ahhoz, hogy prédikálhassunk vagy tőlünk idegen hanghordozást és viselkedésmódot erőltessünk magunkra. Lehet, nem is tudjuk, hogy milyen adottságaink vannak egy prédikáció elmondásához, amíg nem használjuk azokat a képességeinket, amelyeket addig elfojtottunk.”⁸⁴ Szerencsés helyzetben vagyunk – mondja –, mert „lelki útmutatást kaphatunk a homiletikának a különböző kommunikációs elméletekkel folytatott beszélgetéseiből. Megtanultuk, nem mindegy, hogyan használjuk a fizikai énjünket, amikor Isten evangéliumáról teszünk tanúságot a prédikálásunkban, és rájöttünk, hogy a teológia milyen fontos a prédikációnk eszköztárában, valamint abban, amit mondunk. Ez minden bizonnyal az, amiről ma azt mondhatjuk, hogy igencsak jó a prédikálásban!”⁸⁵

A befejező tanulmányok egyikét Paul Scott Wilson, a torontói egyetem nyugalmazott tanára jegyzi, amelyben azt vallja, hogy a homiletika, a prédikálást vizsgáló akadémiai diszciplína, újra komolyan kell vegye a bibliai hagyományt, a teológiai és társadalmi kérdéseket, és mindezt interdiszciplináris megközelítés-

⁸² Uo., 302. Vö. John BARTON, *People of the Book? The Authority of the Bible in Christianity* (Louisville, Kentucky: Westminster John Knox, 1988).

⁸³ Richard F. WARD, „Finding »Soul« in Delivery”, in *What’s Right with...*, 344–369., 344.

⁸⁴ Uo., 350.

⁸⁵ Uo.

sel.⁸⁶ Azt írja, hogy „a homiletika a prédikálásnak a kulisszák mögötti sűgője és ösztönzője, de talán az egyik legkevésbé látható rész abban a kérdésben, hogy mi a jó a prédikálásban”, azaz a homiletika mint tudomány a prédikálás sűgője, ösztönzője, és bár ez a legkevésbé látható része a prédikálásnak, a jó prédikátor arról ismerszik meg, hogy homiletikailag igencsak képezett! Szerinte „a homiletika igyekszik bátorítást nyújtani a kreativitásra törekvő prédikátoroknak, azoknak, akik erőt és útmutatást keresnek a heti prédikálásaikhoz. A homiletika megpróbál ezeknek a feladatoknak eleget tenni több-kevesebb sikerrel, bár munkájának nagy része a színpalak mögött, a gyülekezet tagjainak szeme elől rejtve történik. Nélküle a prédikálás mindenképpen sokkal nehezebb lenne!”⁸⁷ Wilson izgalmas kérdésfelvetésekkel áll elő a prédikálás jelenével és jövőjével kapcsolatban: kérdés számára, hogy a prédikáló lelkész vajon mivé lesz az elkövetkező években: előadóvá, rendezővé, netán szórakoztató ceremóniamesterré? Az is kérdés számára, hogy engedve a „trendnek”, vajon a prédikáció nem lesz-e pusztán egy szórakoztató esemény, ahol a legjobb kommunikátorok lesznek népszerűek. Vagy esetleg az istentisztelet online közvetítése nem megy-e a lelkipásztori hivatás rovására, főleg ami annak a közvetlen kapcsolatot feltételező, pásztori oldalát illeti? „Nyilvánvaló, hogy sok fontos kérdésre kell választ adni, amire még nem lehet teljes bizonyossággal. Az egyház radikális átalakulásban van, és nem tudjuk, hogy mi következik. Lehet, hogy a robotok végül jobban prédikálnak majd, mint az emberek? A szekér megelőzi a lovakat? Bármilyen legyen is a jövő, az Istentől függ, és mi – mint mindig – most is Isten segítségével jutunk el oda. Egyelőre elég nekünk az, hogy a homiletika továbbra is támogatja az egyház igehirdetői küldetését, és rámutat azokra a sarkalatos pontokra, amelyek nyomán releváns kérdésekről folytathatunk párbeszédet.”⁸⁸

A zárógondolatok a szerkesztő André Resner tollából származnak. Azt mondja, hogy a koronavírus nyomán létrejött pandémia teljesen megváltoztatta a világot, benne nemcsak a családokat, hanem az egyházi közösségek életét is. „Nem vagyok biztos benne, hogy az egyház történetében volt nagyobb – és főleg gyorsabb – átalakulása az igehirdetési gyakorlatnak és a liturgikus kifejezésmódnak, mint ami 2020 márciusa óta történt. A prédikálás, az istentisztelet és az úrvacsora [az eredeti szövegben: a szentségek kiszolgáltatása, szerz. megj.] DNS-ének, azaz lényegének teljes metamorfózison kellett átesnie ahhoz, hogy az

⁸⁶ Vö. Paul Scott WILSON, „Homiletics as a Behind-the-Scenes Prompter of Preaching”, in *What's Right with...*, 373–390., 373.

⁸⁷ Uo., 386.

⁸⁸ Uo.

evangéliumot, Isten ígétjében ebben a bizarr korban valahogy mégis hirdetni lehessen, és a szent jegyekkel való élés is megmaradjon. [...] A kihívás most az, hogy a teológia ma milyen eligazítást ad arra, hogy miként prédikáljunk, imádkozzunk és szolgáltsuk ki az úrvacsorát ebben a koronavírus utáni időszakban. Hogyan válhat az Ige testté, ha a mi testünkkel kapcsolatban felmerül a gyanú, hogy megfertőződhet egy halálos vírussal? Hogyan válhat az Ige testté, ha azt virtuálisan kell közvetíteni a Facebookon, az Instagramon vagy a Zoomon keresztül? Hogyan lesz így a kenyér és a bor Jézus testévé és vérévé, ha azt mi nem törhetjük meg saját kezünkkel, nem kortyolhatunk a kehelybe valóságosan, és azt nem adhatjuk körbe, mert már közösségekben lenni is botránnyoson nehéz?”⁸⁹ De a komoly kérdésfelvetés után Resner igyekszik rámutatni arra is, hogy a pandémia ráirányította a figyelmet arra, hogy mi a jó egyáltalán a prédikálásban: „Azt kell mondanom, hogy az egyik legjobb dolog a prédikálással kapcsolatosan a történelem eme pillanatában az, hogy a prédikáló lelkészek megtalálták a módját annak, hogy a megváltozott körülmények között miként hirdessék az ígét, hogyan szolgáltsák ki a szentségeket a legkreatívabb módon, a különböző kommunikációs eszközök segítségével.”⁹⁰ Resner ezzel fejezi be: „Egy olyan könyvben, amelynek egyik célja, hogy rámutasson a prédikálással kapcsolatos helyes és jó dolgokra, csak ámulni tudok azon, hogy a lelkészek és az egyházak ily módon tudták használni a technológiát arra, hogy leküzdjék a koronavírus okozta járvány korlátait! [...] A szerzők mindegyike bizonyosságát adta az ige és a prédikálás melletti szenvedélyes elköteleződéséről. És így ez méltó tiszteletadás Fred Craddock iránt, aki nek ezt a kötetet ajánljuk.”⁹¹

Zárógondolatok

A fentiekben a prédikálással kapcsolatos kritikákat, illetve az erényeit tagláló véleményeket ismertettük úgy, ahogy azokat a nyugati kultúrát képviselő protestáns lelkészek és homiletikus szaktekintélyek megszólaltatták. Szakvéleményük olvasása közben természetesen a saját prédikálásunkat is górcső alá vehettük, a kritikákat sok esetben jogosnak érezhetjük, a biztató szavakat jó néven vehetjük. Kétségkívül, önvizsgálatunk nyomán sok kifogásolnivalót találhatunk saját prédikálásunkban is! A Fosdick által közel egy évszázaddal ezelőtt megszólaltatott kritika ma is jogos, hiszen gyakran hallhatunk a fejünk felett elszálló, számunkra irreleváns, minket egyáltalán meg nem szólító prédikációkat,

⁸⁹ Uo., 399.

⁹⁰ Uo., 400.

⁹¹ Uo.

de ugyanígy hallhatunk légből kapott tematikájú, időszerűnek vélt témákat könnyedén felvető, de a lényegét figyelmen kívül hagyó beszédek is. Buttrick kemény, ostorozó szavait is saját magunkra vehetjük, hiszen az „egyszer volt, hol nem volt”-típusú, a múltat emlegető, de jelenünkkel köszönő viszonyban sem levő prédikációk ma is elhangzanak a szószékeken. Apró, „jelentéktelen témák”, „könnyed sztorik”, „aranyfedezet nélküli erkölcsi intelmek”, életvezetési tanácsoktól hemzsegő útmutatások, állandóan tanítani és valamire rávenni akaró prédikációk mai jelenléte is állandóan arra figyelmeztet, hogy valamit másként, jobban kellene tenni. A „langyos szószék” jelensége is megfigyelhető: a világ történéseit figyelmen kívül hagyó, azt nem az evangélium fényében vizsgáló, kemény hangvételő, profetikus prédikációkat elvétele lehet hallani, és ha van is, akkor kimerülnek valamely világpolitikai szaktekintély vagy valamilyen felkapott guru okos gondolatainak átadásában. Két szélsőség van jelen az itthoni protestáns prédikálásban: vagy rendkívül értelmes, okos értekezéseket hallhatunk valamely ószövetségi történet vizsgálata során az előkészületi munkában elvégzett kortörténeti, egezetikai, nyelvi analízist tartalmazó, sok műszóval tarkított jegyzetek alapján, vagy a mondén világ valamely eseményét apropóként használó, tematikusnak gondolt beszéd kapcsán merül fel bennünk folyamatosan az a kérdés, hogy ez mitől prédikáció, mi köze van Isten igéjéhez, amelyről a Zsidókhoz írt levél alapján tudjuk, hogy „élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, mélyre hatol, az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait” (Zsid 4,12).

De természetesen meghallottuk a prédikálás erényeit taglaló mondatokból a dicsérő szavakat is! Azt, hogy a pandémia igencsak „alkalmatlan idejében” elhivatott lelkészek hirdették az evangéliumot, és menet közben tanult technikai fortélyokkal tartották híveikben a lelket; azt, hogy minden válság és mélypont ellenére az egyház él és élni akar, és ez az elkötelezettek maroknyi seregének köszönhető; azt, hogy sokan felismerték, hogy a prédikálás pásztori oldalára nagyobb szükség volt, mint valaha, és ezért prédikációik lelki sebeket gyógyítottak, kételyek között vergődőket erősítettek és kitartásra buzdítottak.

És meghalljuk a jobbító szándékú szakértői véleményeket is: azt, hogy ma már a prédikációk változatos stílusával kell kísérletezni – a buzdító, gyönyörködtető prédikációk mellett visszatért a tanító jellegű, általános műveltséget is adó prédikációk kora, hiszen egyre több azoknak a száma, akiknek a Biblia nagy eseményeit, nyelvezetét és értékrendjét kell megtanítani; azt, hogy a bibliai szövegek változatos műfaját figyelembe véve, azokat retorikai modellként használhatjuk prédikációink megszerkesztésében; azt, hogy a „nagy történetek” mellett oda kell figyelni a „mindennapi történésekre” is, nyitott szemmel járva a világban,

így a szomszédaink, barátaink, munkatársaink egzisztenciális kérdéseivel szembeülvél, ezeket is „fel kell vinnünk” a szószékre, megfelelő teológiai vizsgálat alá vetvén őket; és végül, de nem utolsósorban azt, hogy meg kell tanulnunk életünket és a ránk bízott híveink életét is az isteni gondviselés fényében szemlélni, és bízni abban az isteni ígéletben, hogy „az Istent szeretőknek minden javukra válik” (Róm 8,28).

A végére pedig idekívánkozik egy Craddock-idézet: „A dolgozószobában töltött idő sohasem a mindennapi munkától való elvonulást, hanem a mindennapi munkába való elmélyülést jelenti. A tanulással töltött órák a lelkészre vannak hatással, annak szavaira és tetteire. A lelkész jellemének és hitének formálása nagyjából a dolgozószobában történik. Sok kifejezés van erre nézve. A tanulás engedelmességet jelent: »Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes elméddel.« Istentiszteleti idő is: A rabbi is azt mondta: »Egy óra a dolgozószobában egy óra imádsággal ér fel az Örökkévaló szemében, áldott legyen Ő neve.« Mely lelkész nem tapasztalta már meg, hogy az íróasztal oltárrá lehet? Pasztorális munka ideje ez – az egész gyülekezet fog részesülni ennek a munkának a gyümölcséből. A tanulmányozás (tanulás) megvédi a híveket a lelkész saját véleményének, előítéletének és érzéseinek túlzott hatásától. A tanulás azt jelenti, hogy egy második és harmadik véleményt is kérünk a diagnózis és a kezelés előtt. Egy lelkésznek sem kell a világ összes baját számbavenni, de minden lelkésznek időt kell töltenie azoknak az írásait tanulmányozva, akik egy életen át küszködtek az élet nagy kérdéseinek megválaszolásával. A tanulás rálátást enged a lelkész és a gyülekezet saját életére megfelelő távolságból, és ez egészséges. [...] Végül a tanulás homiletikai aktus: a tanulás által megszületett önbizalom kiszabadítja a kommunikáció erőit.”⁹²

⁹² Vö. Fred B. CRADDOCK, *Preaching, 25th Anniversary Edition* (Nashville: Abingdon Press, 2010), 70–71.